

ארמון המצודה בלכיש

תל לכיש נמצא בלב שפלת יהודה. העיר העתיקה בראש התל השתרעה על שטח מיושב שהיה קטן ממאה דונמים והתגוררו בו כ-2,000 תושבים. אך למרות השטח המוגבל של העיר, הוקם במרכזו ארמון שהשתרע בשיאו על כעשרה דונמים. הארמון ניצב במרכז העיר ובשיא גובהה.

על חשיבותה של לכיש לממלכת יהודה לשליטיה ניתן ללמוד מהמקורות המקראיים. היא מוזכרת ברשימת ערי המצודות שהוקמו בידי רחבעם (דה"ב, יא, 11-12). אמנם ישנה מחלוקת באשר למקור הרשימה הזו ולשייכוה לימי רחבעם על ידי עורכי המקרא, אבל מרבית החוקרים מקבלים את ההנחה שמדובר ברשימה המבוססת על מסמך היסטורי ולפיכך היא מלמדת על החשיבות שיוחסה ללכיש בין יתר הערים המוזכרות בה. בספר מלכים ב', יד, 19 מתוארת מנוסתו של אמציהו מלך יהודה ללכיש מפני המבקשים להפילו מכסא המלך בירושלים: "וַיִּקְשְׁרוּ עָלָיו קֶשֶׁר בִּירוּשָׁלַם וַיִּנְסוּ לְכִישָׁה וַיִּשְׁלְחוּ אֶתְרִיו לְכִישָׁה וַיִּמְתְּהוּ שָׁם." הבריחה לעבר לכיש מלמדת שהעיר נתפסה על ידי המלך כאלטרנטיבה לבירה ירושלים ומן הסתם הוא ציפה להתיישב בארמון בלכיש ולזכות להגנה במצודת העיר. אך הקושרים רדפו אחריו והמיתו אותו בעיר. בשנת 701 לפסה"נ עלה סנחריב מלך אשור, בראש צבאו, על יהודה וביקש להכניע אותה.

העיר היחידה המתוארת במקרא מבין הערים שהתעמתו עם המלך היא לכיש (דבה"ב, לב, 9). אל לכיש שלח חזקיה את כתב הכניעה שלו לאשורים (מל"ב, יח, 13-14) ומשם יצאו מפקדי צבא אשור בכדי לצור על ירושלים. העיר לכיש זכתה ליחס מיוחד בתבליטים שפארו את חדר V בארמון סנחריב בנינוה, וכיום הם מוצגים במוזיאון הבריטי. בעת שצבא נבוכדנצר הבבלי כבש את יהודה, היו לכיש ועזקה המעוזים האחרונים ביהודה שנכנעו בידי הבבלים (יר', לד, 7).

המבקרים בתל לכיש זוכים לתצפית מרשימה מאוד מהבימה המוגבהת עליה ניצב ארמון עיר המבצר של לכיש. אך כיום אנו ניצבים על מפלס הרצפות של הארמון והתצפית מגנתו הייתה מרשימה עוד יותר והיא סיפקה למי שזכה לבקר בארמון מבט על חלקים נרחבים ממישור חוף פלשת, משפלת

תבליט מארמון נינוה המציג את המצור האשורי על לכיש – המוזיאון הבריטי

יהודה ומרכז הרי יהודה. בהחלט ייתכן שאת "משואות לכיש" הדליקו מעמדה בראש גג הארמון ובכך סיפקו תקשורת למרחק רב משמעותית. במכתב IV מבין מכתבי לכיש, אשר נחשפו בשער שכבה II של העיר, אותו יש לתארך לימים של ערב הכיבוש הבבלי, נכתב: "ישמיע יהוה את אדוני עתה כיום שמועת טוב. ועתה ככול אשר שלח אדוני כן עשה עבדך. כתבתי על הדלת ככול אשר שלחת אלי. וכי שלח אדוני דבר בית הרפיד אין שם אדם. וסמכיהו לקח את שמעיהו ויעלהו העירה. ועבדך אינני שולח לשם אותו עוד היום. כי אם בבוא הבוקר וידע כי אל משואות לכיש אנחנו שומרים ככול האותות אשר נתן אדוני, כי לא נראה את עזקה."

מכתב IV מלכיש

בוני ארמון המצודה בלכיש בחרו במיקום הגבוה ביותר בעיר להקמתו, אך לא ברור מדוע הם בחרו למקם אותו באוריינטציה צפון-מזרחית בעוד שהמתחם המבוצר של העיר היה בעל מתאר רגולארי יחסית ובאוריינטציה צפונית-מערבית. הארמון ניבנה על בסיס במה מוגבהת, או פודיום, אשר נתמך על בסיס קירות שיצרו מעין ארגזים אותם מילאו עד לגובה הרצפה. סביב במת הארמון, לאורך שתיים או שלוש מפאותיו, התקינו בוניו סוללת תמך שצופתה בטיח. לצורך מילוי הבמה והתקנת הסוללות נדרשו כ-10,000 קוב של חומרי מילוי אשר

שחזור תל לכיש ובמרכזו הארמון

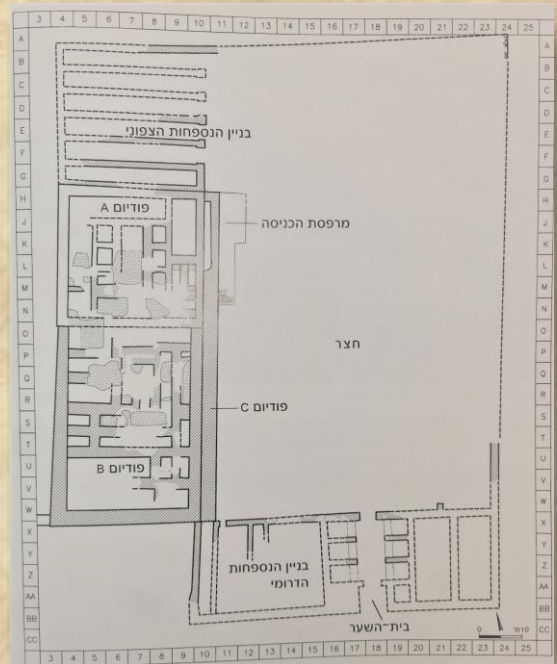
תגליות ארכיאולוגיה לכל

מיסודו של מכון ישראלי לארכיאולוגיה (ניה)

ליצירת קשר: 08-6611330

מקורם באקרופוליס של העיר הכנענית. כריית חומרי המילוי הרבים הללו הרסה את האקרופוליס הכנעני כמעט לחלוטין. משלחת החפירות הבריטית שחפרה בלכיש, עמדה על העובדה שהארמון ניצב על פודיום אשר נבנה בשלושה שלבים שונים, אשר כל אחד מהם מרחיב את קודמו. הם הסיקו שכל שלב אדריכלי אותו זיהו מייצג ארמון שעמד על מכונו במשך תקופה ממושכת ובהתאם הם כינו את הארמונות: ארמון A אותו יחסו לשכבה V בלכיש, בת המאה ה-10 לפסה"ג, ארמון B יוחס לשכבה IV ואילו ארמון C יוחס לשכבה III אשר חרבה בידי סנחריב בשנת 701. פרופ' דוד אוסישקין אשר עמד במשך כעשרים שנה בראש משלחת החפירות בלכיש, מטעם המכון לארכיאולוגיה באוניברסיטת תל-אביב, מיחס את בניית הארמון לראשונה לשכבה IV, במאה התשיעית לפסה"ג. לדעתו פודיום A ו-B נבנו בו בזמן כשני מכלולים אדריכליים צמודים והם שימשו את הארמון הראשון באתר. אוסישקין מדגיש שאיכות הבניה של פודיום A גבוהה משמעותית מזו של B, אך הוא לא מייחס את ההבדל באיכות הבניה לתקופות שונות, אלא לאגפים שונים בארמון. לדעתו, על גבי פודיום A האיכותי בסגנונו נבנה החלק המשמעותי והגבוה יותר בארמון ולכן הושקע מאמץ משמעותי יותר בהתקנת במת הייסוד שלו. מתארו של פודיום A רבוע ומידות כל ארבעת קירותיו כ-32 מטרים. מעל פודיום A נותרו שרידים של תעלות הייסוד לקירות

תכנית מכלול הארמון בלכיש (מתוך: אוסישקין 2013)

שעיצבו את חללי הארמון. פודיום B היה מלבני במתארו, רוחבו היה כ-32 מטרים אך אורכו היה כ-44 מטרים. מכיוון ששרידי מבנה העל של הארמון לא שרדו באתרם, ניסו חופרי לכיש לשחזר את תכנית הארמון על סמך קירות היסוד שנותרו בלב הפודיום, תחת מפלסי הרצפות. הנחת החוקרים הייתה שקירות אלה היו יסודות לקירות העל ולכן הם מרמזים על תכנית הארמון. קירות הייסוד מרמזים שבמרכזו של פודיום A הייתה חצר לא מקורה אשר תפקידה להכניס אור ואוויר לחדרים הפנימיים של הארמון, כמקובל באדריכלות הקדומה באזורנו. סביב החצר היו חללים קטנים יחסית ואילו בשולי הבמה היו חללים גדולים ורחבים אשר שימשו כנראה להתכנסות של אנשים רבים. בהחלט יתכן שהחלל המערבי של הארמון זכה לתצפית מרהיבה לעבר מישור החוף ולכן הוא נבחר כאולם התכנסות. יש קושי בשחזור מתארו של מבנה העל מעל פודיום B אשר קירות הייסוד שלו נבנו בתכנית לא סימטרית וצפופה יחסית. אך עובי הקירות מרמז שהם תוכננו לשאת קירות על גבוהים ומסיביים.

בצמוד לארמון נבנו מכלולים נלווים אשר היוו חלק מהארמון. ממזרח למבנה הראשי הייתה חצר רחבת ידיים וממנה נכנסו לארמון. הכניסה לארמון הייתה דרך מרפסת רחבת ידיים אשר צפתה מזרחה לעבר רכס הרי יהודה. מי ששהה בתל לכיש ובשפלת יהודה בימי הקיץ החמים והלחים יוכל להעריך את העונג הרב בשיבה על מרפסת זאת בשעות אחר הצהריים, כשמבנה הארמון מטיל צל על כל הרחבה. מדרום לחצר הוקם מבנה שכונה על ידי החופרים "בניין הנספחות הדרומי" ומצפון לארמון הוקם מבנה ובו שישה מחסנים, צרים וארוכים. מבנה זה כונה "בניין הנספחות הצפוני". מידות בניין הנספחות הצפוני היו זהות למידותיו של פודיום A, אף שרצפת ששת האולמות הצרים והארוכים הייתה נמוכה משמעותית מרצפת הארמון.

בתקופה מאוחרת יחסית, כנראה במאה ה-8 לפסה"נ, בעת שממלכת יהודה הלכה והתעצמה, תושביה רבו וכלכלתה פרוחה, הוחלט להרחיב את הארמון ולשנות את תכניתו. בצד המזרחי של במות A ו-B, נבנה קיר מסיבי ברוחב 3.40 מ' אשר זכה לכינוי פודיום C על ידי החופרים הבריטים של האתר. בשלב הזה שלושת הפודיה¹ יצרו במה גדולה

התפר בין פודיום A לפודיום B (מבט לכיוון מזרח)

ואחודה שמידותיה: 36 X 76 מטרים שהם 2,730 מ"ר. קטעי רצפות שהשתמרו מעל לבסיסי קירות של הארמון הקודם מלמדים שתכניתו של ארמון זה הייתה שונה מהותית מהתכנית הקודמת. הכניסה לארמון C נותרה מכיוון מזרח. אך בשלב הזה הותקן גרם ובו עשר מדרגות רחבות אשר חיבר את חצר הארמון לכניסה. לצד גרם המדרגות נבנה משטח אבן מוגבה. צ'רלס אינג' הבריטי, אשר כמו רבים מעמיתיו חי ונשם את תרבות האצולה הבריטית, הציע שמשטח מוגבה זה נועד לאפשר לאדוני הארמון לטפס ביתר נוחות על הסוס אשר הועמד לרשותם בצאתם מהארמון. החוקרים הבריטים של לכיש הציעו שלפחות חלק ממבני הנספחות של הארמון שימש כאורווה לסוסים, הנחה שמקובלת על רבים לאור הדמיון במידות מבני הנספחות למבני האורוות המוכרים ממגידו.

חצר הארמון השתרעה של שטח נרחב של 110 X 65 מטרים (למעלה משטחו של מגרש כדור-רגל תקני). כמיטב המסורת הבריטית, ראו החוקרים לנגד עיניהם את החצר הרחבה משמשת לאימוני הרכיבה על הסוסים. מדרום לחצר הרחבה נבנה בית שער, אשר לא נפל בגודלו ובעצמתו משער עיר בתקופת הברזל. השער היה בעל תכנית כניסה ישירה מבעד לשלושה זוגות של חזרי משמר. יש להניח שלפחות שתי דלתות הגנו על בית השער מדרום ומצפון וכך ניתן היה לנתק את הארמון מיתר שטחי העיר, הן בימי שגרה ובעיקר בעת איום חיצוני בידי אויב.

הארמון וכל העיר לכיש עברו חורבן אלים בעת הכיבוש האשורי. יש להניח שכבר שזמן הכיבוש לא נותרו בו שרידים רבים. על גבי הארמון של מלכי יהודה נבנה ארמון מאוחר יותר, בתקופה הפרסית, ולפיכך לא עלה בידי הארכיאולוגים לחשוף ממצאים שימחישו את חיי היום-יום של אצולת ממלכת יהודה אשר שכנה בארמון.

הקיר המזרחי של פודיום הארמון

מקורות:

אוסישקין, ד' 2013. לכיש בתקופת המקרא. סיפור של בניין והרס, חפירה ושחזור. ירושלים.

¹ פודיום היא מילה לטינית שצורת הריבוי שלה היא פודיה ולא פודיומים, כפי שצורת הריבוי של פורום היא פוראי ולא פורומים.